

О. О. Шерстюк, В. Г. Гринь, В. П. Білаш, Ю. М. Северин, А. Л. Капченко
ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

ЕПОНІМІЧНІ НАЗВИ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ

Статтю присвячено визначенню ролі та місця термінів-епонімів у назвах анатомічних утворень, дослідженню структурних особливостей цих термінологічних одиниць.

Ключові слова: епонім, анатомічна номенклатура, морфологія.

На сьогоднішній день в анатомії епонімічні назви все частіше зустрічаються в різних виданнях та підручниках з клінічної анатомії. Вони збереглися, не дивлячись на нову анатомічну (медичну) номенклатуру в клінічній практиці. Широко застосовуються в закордонних публікаціях та підручниках. У морфології (анатомія, гістологія, ембріологія, цитологія та ін.) епоніми вживають давно й постійно. Авторські назви охоплюють широкий спектр анатомічних утворень від найважливіших вузлових до менш важливих для практичної медицини. Але знання цих назв для дипломованого лікаря, викладача, науковця важливе насамперед із професійних позицій. Фахівці застосовують терміни-епоніми, що сприяє їхньому професійному становленню, підвищує інтелектуальний рівень медика, адже в епонімі – частина історії, культури, яка творилася, починаючи від найдавніших часів великими сподвижниками медичної галузі знань до сьогодення [2].

ЕПОНІМ (Eponymos) – грец. ἐπώνυμος «названий по імені; що дав ім'я; епонім», тобто божество або видатна людина, на честь якої отримав своє ім'я який-небудь географічний об'єкт із ἐπί «на, при» + ὄνομα (еол. варіант ὄνομα) «ім'я». У науці епонім – назва явища (наприклад, хвороби), поняття, структури або методу по імені людини, що вперше виявила або описала їх [4].

Використання епонімів у науковій літературі робить текст лаконічним та яскравим. Фахівці вживають епонімічні терміни, хоча із офіційної номенклатури вони вилучені. Вивчення епонімів сучасному студенту, особливо молодому вченому, дозволяє глибше дізнатися про історію своєї науки, зрозуміти той корінь, на основі якого будуються сучасні морфологічні науки. Досвідчені лікарі-практики, вчені в галузі морфології укладають словники-довідники, в яких застосовують терміни – епоніми [6]. Такі видання потрібні студентам-медикам, адже їх бракує в Україні. Застосування анатомічних термінів, до складу яких входять імена або прізвища дослідників, які вперше описали анатомічне утворення, сприяють кращій орієнтації в топографо-анатомічному розташуванні органа або ділянки, це потрібно для роботи з науковою літературою, де ці терміни позначені епонімічно, тобто без детального роз'яснення значення. Словники, довідники, підручники, монографії, посібники, дисертаційні дослідження фіксують найменування з відповідними власними назвами, а тому привертають увагу лінгвістів-дослідників. Досвід викладання показав, що під час практичного заняття, заліків і іспитів багато хто із студентів зазнає труднощі в освоєнні і розумінні ряду термінів, які зустрічаються в учбовій літературі, але належним чином не пояснюються.

Азеллі залоза (Aselli Gasparo, Asellius, 1581-1626) – залоза підшлункова (pancreas), друга за розміром травна залоза, є також і залозою внутрішньої секреції.

Бартоліні протока (Thomas Bartholin, 1616-1680) (синонім: велика під'язикова протока, ductus sublingualis major) – непостійна протока під'язикової слинної залози, що відкривається на під'язиковому сосочку разом з піднижньощелепною протокою; головна протока цієї залози.

Баугіні заслінка (Bauhin Caspar, 1560-1624) – ілеоцекальний клапан, Тульпа заслінка, Фаллопія заслінка, valva ileoscalis. Клапан розташований в місці переходу клубової кишки в сліпу кишку; складається з верхньої і нижньої складок слизової оболонки, з'єднаних вуздечкою [1].

Біша жирове тіло (Marie Francois Xavier Bichat, 1771 - 1802) – жирове тіло щоки (corpus adiposum buccae) – скупчення жирової тканини між щічним і жувальним м'язами.

Бруннера залози (Brunner Johann Conrad, 1653-1727) – дуоденальні залози (gll. duodenales) або Вепфера залози – складні трубчасті залози, розташовані в підслизовій основі дванадцятипалої і початкової частини порожньої кишки; беруть участь у виробленні кишкового соку.

Вальдейєра «шлункова доріжка» (Waldeyer Hartz Heinrich Wilhelm Gof, 1836-1921) – складки слизової оболонки шлунка, що йдуть уздовж малої кривизни і сприяють просуванню їжі, яка надходить зі стравоходу по шлункових доріжках [7].

Вальсальви стрічки (Valsalva Antonio Marie, 1666-1723) – стрічки ободової кишки, teniae coli – накопичення поздовжнього м'язового шару кишки по трьох смугах: по передньому боці кишки ободової, вздовж прикріплення чепця; по вільній поверхні кишки ободової й уздовж прикріпленого краю органа (по місцю прикріплення брижі ободової кишки), причому біля висхідної і низхідної ободових кишок по краю зрощення зі стінкою живота.

Вартона протока (Wharton Thomas, 1614-1673) (синонім: піднижньощелепна протока, ductus submandibularis) – вивідна протока піднижньощелепної слинної залози, що відкривається на під'язиковому сосочку слизової оболонки рота.

Вілізія пілорична печера (Willis Thomas, 1621-1675) – печера передворітна (antrum pyloricum) – відділ часитини шлунка, що прилягає до його тіла.

Вінслоу отвір (Winslow Jacob Benignus, 1669-1760) – чепцевий отвір, foramen epiploicum – отвір, що сполучає чепцеву сумку з червеною порожниною, обмежений зверху хвостатою часткою печінки, спереду печінково-дванадцятипалою зв'язкою, позаду печінково – нирковою і знизу нирково – дванадцятипалою [3].

Вірзунга протока або Гофмана протока (Wirsung Johann Georg, 1598-1649) (протока підшлункової залози, ductus pancreaticus) – вивідна протока підшлункової залози, що відкривається одним гирлом із загальною жовчною протокою на великому сосочку в низхідній частині дванадцятипалої кишки.

Галлера сітка яєчка (Albrecht von Haller, 1708-1777) – сітка яєчка (rete testis) – сукупність переплєтених і з'єднаних між собою трубчастих утворень, що розташовуються в середостінні яєчка, в якій відкриваються прямі сім'яні каналці.

Гейденгайна залози (Martin Heidenhain, 1864-1949) – власні залози шлунка (gll. gastricae propriae) – численні прості нерозгалужені трубчасті залози стінки тіла і дна шлунка, що відкриваються в шлункові ямки.

Гейстера заслінка (Heister Lorenz, 1683-1758) (синонім: Гейстера складка, plica spiralis) – сукупність кількох розташованих по спіралі складок на слизовій оболонці протоки жовчного міхура.

Герена залози (A. F. M. Guerin, 1816-1895) – залози сечівника (gll. urethralis) – слизові залози, що розташовуються в слизовій оболонці губчастої частини чоловічої уретри.

Герлаха заслінка (Gerlach Joseph, 1820-1896) (синонім: заслінка червоподібного відростка, valvula processus vermiformis) – непостійна заслінка півмісяцевої форми, утворена слизовою оболонкою сліпої кишки; розташована у гирла червоподібного відростка.

Гліссона капсула (Glisson Francis, 1597-1677) (синонім: гліссона сумка, фіброзна оболонка печінки, tunica fibrosa hepatis) – фіброзна оболонка, що покриває печінку, яка зрощена з вісцеральною очеревиною і проникає всередину паренхіми печінки в ділянці її воріт.

Дугласа карман (Douglas James, 1675-1742) (синонім: прямокишково-маткове заглиблення, excavatio rectouterine) – заглиблення в парієтальній очеревині, розташоване між маткою і прямою кишкою; обмежено з боків прямокишково-матковими зв'язками очеревини.

Губарева заслінка (А.П.Губарев, 1855-1931) – складка слизової оболонки, що утворюється при переході стравоходу в шлунок; при цьому край перегину формує на лівому боці щось схоже на заслінку, яка входить у порожнину і перешкоджає зворотньому виходу їжі зі шлунка.

Лангерганса острівці, (Langerhans Paul, 1847-1888) – панкреатичні острівці, Соболева острівці, insulae pancreaticae. Ендокринна частина підшлункової залози, що являє собою скупчення клітин Лангерганса, розташованих у часточках органа звивистими рядами або у вигляді колон, між якими є розвинені сплетення артеріальних капілярів.

Ліберкюна залози (Lieberkühn Johann Nathanael, 1711-1756) (синонім: кишкові залози, кишкові крипти, cryptae intestinales) – трубчасті заглиблення епітелію у власному шарі слизової оболонки кишечника.

Мальпігі пухирці (Malpighi Marcello, 1628-1694) (синонім: легеневі альвеоли, alveolus pulmonis) – гронаподібне утворення, що розташоване на стінці дихальної бронхіоли, альвеолярного ходу або альвеолярного мішечка, вистелене зсередини одношаровим плоским дихальним епітелієм, через який відбувається газообмін між кров'ю в легневих капілярах і повітрям в порожнині альвеоли легені.

Мальпігі піраміди (синонім: ниркові піраміди, pyramides renales) – ділянки мозкової речовини нирки, що мають форму пірамід, верхівка яких обернена у бік ниркової пазухи.

Меккеля дивертикул (Meckel Johann Friederich, 1781-1883) (синонім: дивертикул клубової кишки, слід жовткового стебла, diverticulum ilei caecum) – дивертикул нижньої третини клубової кишки, що непостійно зустрічається, є залишком не повністю редукованого жовткового стебла; може служити причиною кишкової непрохідності [1].

Моргань пазухи (Morgagni Giovanni Battista, 1682-1771) – задньопрохідні пазухи, sinus rectales – заглиблення в стінці відхідникового каналу, розташовані між відхідниковими (Моргань) стовпами.

Одді сфінктер (Oddi Ruggero, 1864-1913) (синонім: сфінктер печінково-підшлункової ампули, sphincter ampullae hepato pancreaticae) – гладкий циркулярний м'яз, розташований у великому дуоденальному сосочку, що знаходиться на внутрішній поверхні низхідної частини дванадцятипалої кишки. Через великий дуоденальний сосок дванадцятипалу кишку відкривається загальна жовчна протока і протока підшлункової залози.

Пейсера пляшки (Peyer Johann Conrad, 1653-1712) (синонім: згруповані лімфоїдні вузлики, noduli lymphatici aggregati) – тісно об'єднані групи більшого або меншого числа лімфоїдних вузликів, які розташовані в слизовій оболонці нижньої частини клубової кишки [1].

Пертика дивертикул (Pertick Otto, 1852-1913) (синонім: глоткова ямка, recessus pharyngeus) – глоткова бухта, розташована на бічній стінці носоглотки вище і позаду трубного валика; має вигляд глибокої вузької кишені.

Пирогова – Вальдейєра кільце (Н.И.Пирогов (1810-1881), W. Waldeyer) – лімфатичне глоткове кільце – сукупність мигдалин, розташованих навколо входу в глотку з порожнини рота й носа; складається із двох піднебінних, двох трубних, глоткової і язичної мигдалин [3].

Санторіні протока (Santorini Giovanni Domenico, 1681-1737) або **Бернара протока** (Bernard Claude, 1813-1878) – додатковий, або мала вивідна протока підшлункової залози – ductus pancreaticus accessories.

Санторіні сосочок (синонім: малий сосочок дванадцятипалої кишки, papilla duodeni minor) – непостійне підвищення слизової оболонки дванадцятипалої кишки, на якому відкривається додаткова протока підшлункової залози; розташований вище великого сосочка дванадцятипалої кишки [5].

Стенона протока (Stenon (Stensen) Niels, 1638-1686) (синонім: протока привушної залози, стенонова протока, ductus parotideus) – вивідна протока привушної залози, що відкривається на слизовій оболонці щоки у присінку рота.

Трейтца карман (Treitz Wenzel, 1819-1872) (синонім: дванадцятипало-порожньокишковий карман, recessus duodenojejunalis) – карман очеревини, що знаходиться біля місця вигину кінця дванадцятипалої кишки під час переходу її в тощу кишки; можливе місце виходу внутрішньої грижі.

Фатера сосочок (Vater Abraham, 1684-1751) (синонім: великий сосочок дванадцятипалої кишки, papilla duodeni major) – підвищення на кінці повздожньої складки слизової оболонки дванадцятипалої кишки, розташоване на рівні середини низхідної частини кишки; на сосочку відкривається загальний жовчний і панкреатичний протоки, як правило, одним отвором [6].

Список літератури

1. Костиленко Ю.П. Обоснование неправомерности отнесения червеобразного отростка к рудиментарным органам / Ю. П. Костиленко, В. Г. Гринь // Вісник проблем біології і медицини. – 2011. – Т.3 (89), вип. 3. – С. 6-9.
2. Лисенко В. Терміни-епоніми в українській анатомічній термінології / В. Лисенко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2009. – № 648. – С. 66–70.
3. Матешук-Вацеба Л. Р. Нормальна анатомія: Навчально-методичний посібник. – Львів: Поклик сумління, - 1997. – 269 с.
4. Самусев Р. П. Эпонимы в морфологии / Р. П. Самусев, Н. И. Гончаров – М.: Медицина, - 1989. – 352 с.
5. Топоров Г. Н. Эпонимические термины в клинической анатомии человека: словарь / Г. Н. Топоров – К.: Вища шк., - 1988. – 160 с.
6. Топоров Г. М. Словник епонімічних термінів у клінічній анатомії людини / Г. М. Топоров, М. С. Скрипніков, О. М. Проніна [та ін.] Укр. мед. стоматол. акад., Харк. держ. мед. акад. післядиплом. освіти. – Полтава: Верстка, - 2003. - 259 с.
7. Шерстюк О. О. Морфофункціональні особливості будови шлунка людини / О. О. Шерстюк, Н. Л. Свінцицька. – Полтава, - 2012. – 104 с.

Реферати

ЕПОНИМИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ ВНУТРЕННИХ ОРГАНОВ
Шерстюк А. А., Гринь В. Г., Биляш В. П., Северин Ю. М.,
Каценко А. Л.

Статья посвящена определению роли и места терминов эпонимов в названиях анатомических образований, исследованию структурных особенностей этих терминологических единиц.

Ключевые слова: эпоним, анатомическая номенклатура, морфология.

Стаття надійшла 16.02.2014 р.

EMONYMOUS TITLES OF INTERNAL ORGANS
Sherstiuik O. O., Gryn V. G., Bilash V. P., Severin Yu.
M., Katsenko A. L.

The article is devoted to definition of the role and place of the terms of eponyms in the names of anatomy, the study of structural features of these terminological units.

Key words: eponym, anatomical nomenclature, morphology.

УДК 611.018+611.013]: 378.14

В. І. Шенітько

ВДІЗ України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

СУЧАСНА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ ТА ЕМБРІОЛОГІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Взятий Україною курс на євроінтеграцію передбачає підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів відповідно до загальноєвропейських та світових стандартів. Концепція роботи кафедри гістології, цитології та ембріології спрямована на реалізацію основного завдання вищої медичної освіти – забезпечення якісної підготовки кадрового потенціалу в галузі охорони здоров'я України для зміцнення й збереження здоров'я нації та підготовка висококваліфікованих фахівців для країн ближнього і далекого зарубіжжя.

Ключові слова: євроінтеграція, навчальний процес, кафедра гістології, цитології та ембріології.

Підвищення якості сучасної освіти потребує необхідності надання викладачам, студентам і лікарям можливостей співпраці та конкуренції на світовому ринку медичних послуг. З цією метою в 1999 році країни Європи розпочали процес реформування вищої освіти, що дістав назву Болонського, який передбачає підвищення активності студентів, зростання вимог до якості викладання дисциплін, удосконалення процесів